

Голас Рацзімы

№ 15 (1328)

КРАСАВІК 1974 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЬЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 19-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

Гігант беларускай энергетыкі — Лукомская электрастанцыя, праектная магутнасць якой будзе дасягнута ў бягучай пяцігодцы і складзе 2 мільёны 400 тысяч кілават, забяспечвае электраэнергіяй сотні прамысловых прадпрыемстваў. Фота В. ЖДАНОВІЧА.

ВЫЗНАЧАНАЕ — ЗРОБЛЕНА!

Усе сябры Савецкай краіны, а іх на свеце сотні мільёнаў, тры гады назад з цікавасцю сачылі за работай XXIV з'езда КПСС, які прыняў новы пяцігадовы план развіцця народнай гаспадаркі. Усе віталі гэту велічынную праграму, бо Камуністычная партыя абвясціла ў ёй імкненне да дабрабыту і шчасця савецкіх людзей, да міру на ўсёй планеце. А што для чалавека можа быць больш жадаемым, чым дабрабыт і мір? Таму многія з нашых суаічыннікаў прысылалі ў той час пісьмы са шчырымі пажаданнямі плённа ў выкананні плана дзевятай пяцігодкі, выказвалі ўпэненасць, што яна будзе паспяхова рэалізавана.

Уладзімір Хільчук пісаў нам з Канады: «У дакладзе Старшыні Савета Міністраў СССР таварыша А. Касыгіна маю ўвагу прыцягнулі ўсе закранутыя пытанні, асабліва велічны пяцігадовы план. Я веру, што ён будзе выкананы і перавыкананы, таму што абяцае светлую будучыню для ўсіх савецкіх людзей. Жадаю вам, дарэгія

таварышы, поспеху ў яго ажыццяўленні». Аляксей Грыцук, таксама канадскі беларус, выказаў сваё задавальненне тым, што «з'езд праявіў галоўны клопат аб мірным і заможным жыцці», і таму ён пісаў: «Мы, беларусы, закінутыя ліхім лёсам на чужыну, улёўнены, што ў вас усё будзе зроблена так, як вызначана».

І вось мінулі тры гады. Як і ўся савецкая прэса, мы адзначаем сёння трохгоддзе XXIV з'езда КПСС і, карыстаючыся нагодай, хочам расказаць вам, што за гэты час зроблена савецкім народам.

У Справаздачным дакладзе Цэнтральнага Камітэта XXIV з'езду КПСС Леанід Брэжнеў гаварыў: «Галоўная задача пяцігодкі заключаецца ў тым, каб забяспечыць значны ўздым матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа на аснове высокіх тэмпаў развіцця сацыялістычнай вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці, навукова-тэхнічнага прагрэсу і паскарэння росту прадукцыйнасці працы». Асноўныя вынікі

выканання гэтай галоўнай задачы добрыя ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі краіны.

Добрыя яны і ў нашай Беларусі. За мінулае трохгоддзе нацыянальны даход у рэспубліцы павялічыўся на 27,7 працэнта супраць 25,8 працэнта па плану; аб'ём прамысловай вытворчасці ўзрос на 35 пры заданні — 30 працэнтаў; прадукцыйнасць працы павысілася на 23 замест запланаваных 20,8 працэнта. Звыш плана выпушчана прамысловай прадукцыі на 1,4 мільярда рублёў, у тым ліку на 450 мільёнаў тавараў народнага спажывання. Уведзены ў строй дзеючыя новыя буйныя прамысловыя прадпрыемствы, у тым ліку такія, як Беларускі шынны камбінат, Полацкі хімкамбінат, Магілёўскі камбінат сінтэтычнага валакна, трэцяя чарга Аршанскага льнокамбіната. Заводы рэспублікі асвоілі выпуск 748 новых відаў машын, прыбораў і абсталявання.

А якія дасягненні ў сельскай гаспадарцы?

Летась, пасля папярэдняга

цяжкага года, у краіне быў сабраны рэкордны за ўсю гісторыю ўраджай — 222,5 мільёна тон. Не адсталі і беларускія сяляне. За апошнія тры гады сярэднегадавая вытворчасць збожжжа ў параўнанні з 1968—1970 гадамі павялічылася ў рэспубліцы на 37 працэнтаў, мяса — на 24, малака — на 9 і яек — на 83 працэнты. У мінулым годзе ўраджайнасць збожжавых дасягнула амаль 22 цэнтнераў з гектара.

Такім чынам, тавараў народнага спажывання, хлеба, прадуктаў у нас становіцца ўсё больш і больш, што і азначае запланаваны на пяцігодку рост народнага дабрабыту.

Дабрабыт працоўных, аднак, вызначаецца не толькі павелічэннем сумы матэрыяльных даброт, якія выпускаюць прамысловасць і сельская гаспадарка. Нашы замежныя чытачы па сабе ведаюць, што магазіны могуць ламацца ад тавараў, але калі растуць цэны і налогі, долар траціць у вазе, а зарплата застаецца на нязменным узроўні, то чалавек жыве

не багацей, а бядней. Дык вось, рэальныя даходы на душу насельніцтва за апошнія тры гады ўзраслі ў Беларусі на 17,2 працэнта. Павялічыліся грамадскія фонды спажывання, пабудавана многа новых школ, дзіцячых устаноў, бальніц, клубаў і — што асабліва варты падкрэсліць! — 13 мільёнаў квадратных метраў жылля. Ва ўсёй жа краіне заробочная плата павышана 31 мільёну чалавек — кожнаму трэцяму рабочаму і служачаму! Павелічэнне пенсій, стыпендыяў, дапамог і іншых выплат дазволіла павысіць даходы 23 мільёнам чалавек.

Усё гэта дасягнута за тры гады пасля партыйнага з'езда гераічнай працай рабочых, сялян, вучоных — усяго савецкага народа, які мэтанакіравана і настойліва выконвае дзевяты пяцігадовы план. У гэтай гіганцкай рабоце ў нас, натуральна, ёсць пэўныя цяжкасці, здарваюцца памылкі і недахопы, аднак усім галінам сацыяліс-

[Заканчэнне на 2-й стар.]

Вялікую работу па стварэнню сродкаў вывучэння і метадаў папярэджання сардэчна-сасудзістых захворванняў праводзіць навукова-даследчая лабараторыя кібернетычных метадаў дыягностыкі і біякіравання Мінскага медыцынскага інстытута. У сядзючым з інжынерамі медыкі стварылі розныя канструкцыі, якія дапамогуць ставіць правільны дыягназ. **НА ЗДЫМКУ:** загадчык лабараторыі кандыдат медыцынскіх навук Э. ЗБАРОУСКІ (злева) і навуковы кіраўнік лабараторыі доктар медыцынскіх навук, прафесар І. СІДАРЭНКА.

ЗЯЛЁНЫЯ ПАДАРОЖНІКІ

З мая да позняй восені Цэнтральны батанічны сад АН БССР наведваюць тысячы людзей. Дарога сюды пралягае ўздоўж цяністай ліпавай алеі, прайшоўшы якую трапляеш у запаветны куток сусветнай флары. Плошча гэтага ўнікальнага саду — 96 гектараў.

Самай вялікай па праву лічыцца калекцыя арнаментальных раслін — звыш 3 900 відаў і гатункаў іх растуць у адкрытым грунце, 1 800 — у аранжарэях. Толькі руж — чайнагібридных, пернацыяўскіх, паліантэвых, павойных, паркавых — 700 сартоў. З нашымі «землякамі» — бярозай, сасной, елкай і дубам — суседнічаюць «перацеленцы» з многіх кліматычных зон Еўропы, Азіі, Афрыкі, Амерыкі.

краіне ўзбагачаць сваю флору новымі відамі раслін. А гэта важная народнагаспадарчая праблема. Як ні парадаксальна, мы да гэтага часу адчуваем вынікі аледзянення, якое закончылася 30 тысяч год таму назад. З таго часу на тэрыторыі нашай рэспублікі захавалася ўсяго толькі 1 400 відаў раслін. А гэта зусім нямнога. Параўнайце: флора Сярэдняй Азіі і Каўказа налічвае шэсць-сем тысяч відаў, у Бразіліі — да 40 тысяч... Павелічэннем набору раслін і заняты сёння супрацоўнікі батанічнага саду, у тым ліку і нашай лабараторыі.

Прыстасаваць чужаземную расліну да новых умоў не так проста. На гэта трацяцца гады. Так было, напрыклад, з акліматызацыяй буйнаплодных амерыканскіх журавін і лекавай расліны поўдня нашай краіны — лакрычніку.

Якімі ж шляхамі трапляюць зялёныя «імігранты» ў нашу сталіцу і чаму беларускія батанікі імкнуцца іх акліматызаваць? На гэтае пытанне адказвае загадчык лабараторыі мабілізацыі раслінных рэсурсаў кандыдат біялагічных навук Міхаіл Кудзінаў.

— Восем ужо некалькі год па заданню Савета Міністраў БССР мы працуем над тэмай «Інтродукцыя і акліматызацыя буйнаплодных журавін», — працягвае расказ Міхаіл Аляксандравіч. — Журавіны — рэліктавая расліна. Выдатна расце на забалочаных землях. Даследаванні паказалі, што амерыканская журавіна зімаўстойліва, цалкам прыгодна для прамысловага вырошчвання, а па велічыні плоду і памерах сцябла пераўзыходзіць беларускую. Гэта дазваляе механізаваць збор ягад. Высокая і ўраджайнасць — каля 8 тон з гектара.

Калекцыю нашай лабараторыі, адной з сямі ў садзе, займаецца комплексам даследаванняў і навукова-арганізацыйных мерапрыемстваў, звязаных з папаўненнем саду новымі раслінамі, пасадачным і насенным матэрыялам, якія мы купляем або набываем у парадку абмену. Калекцыя батанічнага саду папаўняецца пастаянна, а наша лабараторыя супрацоўнічае з батанічнымі садамі многіх краін свету... Для гэтага батанічнымі садамі вырабляюцца сістэмы навуковага абмену пасадачным і пасяўным матэрыялам. У кожным з іх камплектуецца абменны фонд насення, які складаецца як з прадстаўнікоў мясцовай флары, так і культурываемых. Для таго каб інфармаваць адзін аднаго аб наліжных раслінных калекцыях, выдаюцца спісы насення — дзеліцы. Сёння наш батанічны сад вядзе абмен са 159 батанічнымі ўстановамі Саветаў Саюза і з 327 — з сарака дзвюх замежных краін.

Міхаіл Аляксандравіч паказаў мне карычыватую буйную моцную карэньчыку. І не без гордасці растлумачыў, што гэта той самы славуць лакрычнік, вырошчаны ў Мінску. Славуць назваў яго вучоны не выпадкова. Лекавая расліна, называемая лакрычнікам, або лакрычным каранем, надзвычай папулярная ў старажытнасці, потым перажыла перыяд забыцця. Але вось аб лакрычніку ўспомнілі зноў. Ды і як было не ўспомніць аб расліне, якую ўсходняя медыцына ставіла побач з легендарным «коранем жыцця» — жэньшэнем. Сёння лакрычны карань знайшоў прымяненне не толькі ў медыцыне, але і ў металургіі, плаваранай і кандытарскай прамысловасці. Выкарыстоўваецца ён і пры зарадцы вогнетушчальнага, бо здольны ўтвараць вялікую пену...

У пасылках і бандэролях, якія паступаюць штогод у лабараторыю, знаходзяцца чатыры-пяць тысяч узораў насення. Работа з «перасяленцамі» патрабуе вялікай увагі і стараннасці. Група мабілізацыі вызначае пластычнасць віду, яго здольнасць адаптавацца ў новых умовах, высвятляе магчымасці практычнага прымянення. А работнікі каранцінай службы правяраюць «чысціню» матэрыялу — адсутнасць у ім шкоднаў.

Акліматызацыя лакрычніку — адно з апошніх дасягненняў вучоных Батанічнага саду АН БССР. А ў лабараторыі пад адкрытым небам не спыняюцца новыя даследаванні, мета якіх — зрабіць беларускую флору яшчэ багацейшай.

В. ШЫМОЛІН.

ТРАКТАРЫ-ДОЎГАЖЫХАРЫ

Тэрмін службы трактараў «Беларусь» да першага капітальнага рамонта ў бягучай пяцігоддзі дасягне шасці тысяч мотагадзін. Такое абавязальства прынялі калектывы Мінскага вытворчага трактарабудуйнічага аб'яднання, Дзяржаўнага саюзнага навукова-даследчага трактарнага інстытута, Інстытута праблем надзейнасці машын АН БССР, Беларускага політэхнічнага інстытута, Беларускага інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі, а таксама прадпрыемстваў Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР і рэспубліканскага аб'яднання «Белсельгастэхніка». Яны падпісалі дагавор аб навукова-тэхнічным супрацоўніцтве з мэтай павышэння якасці, надзейнасці і даўгавечнасці мінскіх трактараў.

вання якасцю. З 1966 года больш чым 150 машын, якія працуюць у розных глебава-кліматычных умовах, узяты пад нагляд. Падтрымліваюцца сувязі з 12 рамонтнымі прадпрыемствамі «Саюзсельгастэхніка».

Прадпрыемства мае сваю даследна-выпрабавальную базу. Яна ўключае спецыялізаваныя лабараторыі, палігоны. На стэндах выпрабавваецца на трываласць большасць вузлоў і дэталей. Гэта дазваляе скараціць час правэркі іх да 3—4 месяцаў замест патрабаваных 3—4 гадоў пры эксплуатацыі машыны.

Сёлета завод прыступіў да выпуску энерганасычаных трактараў. Яны на 80 працэнтаў уніфікаваны з серыйнымі. Павышэнне магутнасці рухавіка на адну трэць павялічвае нагрузку на многія вузлы. Зрабіць іх больш моцнымі трактаразаводцам дапамогуць вучоныя. Спецыялісты, напрыклад, праводзяць даследаванні шэрагу вузлоў і прадстаўляюць свае рэкамендацыі па ўкараненню ў вытворчасць новых прагрэсіўных матэрыялаў, а таксама па зніжэнню выдаткаў на тэхнічнае

абслугоўванне машын і палепшэнню ўмоў работы трактарыста.

Мінскія інстытуты распрацоўваюць новыя метады вызначэння напружанасці і працаздольнасці муфты счаплення, каробкі перадач, задняга маста, вала адбору магутнасці, падбіраюць трывалыя метала-керамічныя матэрыялы, даследуюць магчымасць прымянення ў вузлах пластымас, а таксама даюць рэкамендацыі для большай трываласці шэрагу дэталей. Сумесняй работай па павышэнню даўгавечнасці трактара прадугледжваюць забеспячэнне трываласці хадовай часткі, трансмісіі, кабіны з кандыцыянерам на ўсё «жыццё» трактара. Вузлы і арганізаваны машын вырашана прыстасаваць да безразборнай дыягностыкі.

Выкананне ўмоў дагавору дазволіць значна знізіць эксплуатацыйныя выдаткі на машыны «Беларусь» і эканоміць народнай гаспадарцы краіны больш чым 10 мільёнаў рублёў у год.

Паддоследнай кошы далі наркоз, затым напалі яе мінеральнай вадой, і на асцылографе, падключаным да датчыкаў на целе жывёлны, хуткай змейкай пабеглі імпульсы біятокаў. Экспериментатар Галіна Бакіна, ледзь зірнуўшы на экран, зразумела, аб чым расказвае гэта «змейка».

— У залежнасці ад характару змяненняў імпульсаў можна меркаваць аб тым, як рэагуюць органы стрававання на мінеральную ваду, — гаворыць яна.

Над разгадкай гэтай тайны і працуюць супрацоўнікі лабараторыі фізіятэрапіі і курорталогіі Беларускага навукова-даследчага інстытута неўралогіі, нейрахірургіі і фізіятэрапіі. Падобныя даследаванні праводзяцца ўпершыню ў краіне.

— Мінеральная вада пры ўсім яе выдатных якасцях даволі «капрызная», — тлумачыць галоўны фізіятэрапеўт і курорталаг Міністэрства аховы здароўя БССР Э. Кашыцкі. — Велізарнае значэнне мае не толькі тое, якую ваду прымаць, але і калі: да яды ці пасля, падагрэтую або халодную, вялікімі глыткамі або маленькімі. Мінеральная вада ў санаторыі «Крыніца», напрыклад, у розны час аказвае праму процілеглае дзеянне. Прынятая за паўтары гадзіны да яды, «тармозіць» страваванне ў страўніку, а непасрэдна перад ядой — актывізуе. Ці варта гаварыць, якое значэнне мае гэта, скажам, для чалавека з парушанай кіслотнасцю?

Сёння ў лабараторыі выпрабавуюцца нарачанская і бабруйская мінеральныя воды. Самым старанным чынам ужо вывучана шэсць відаў мінеральных вод. Практычна гэта крыніцы ўсіх буйных курортаў і санаторыяў рэспублікі. Цяпер перад вучонымі стаіць задача выпрабаваць іх на сумяшчальнасць з іншымі сродкамі лячэння: рознымі рэпаратамі, ультрагукам, ультрафіялетым абпраменьваннем, электрамагнітнымі хвалямі звышвысокай частаты. Даследаванні гэтыя неабходныя, паколькі ўжо ў ходзе папярэдніх назіранняў заўважана, што некаторыя лякарствы з мінеральнай вадой «не ўжываюцца» і страчваюць сваю лекавую сілу. Іншыя ж толькі выйграюць ад такога суседства.

Зямля наша незвычайна багата мінеральнымі крыніцамі. Амаль у любым пункце рэспублікі прабуры толькі шчыліну — ударыць фантан. Праходзяць стагоддзі, старэюць адны лякарствы, змяняюць іх новыя, а жывая вада зямлі як была ў пашане, так і застаецца па сённяшні дзень.

Д. ПАТЫКА.

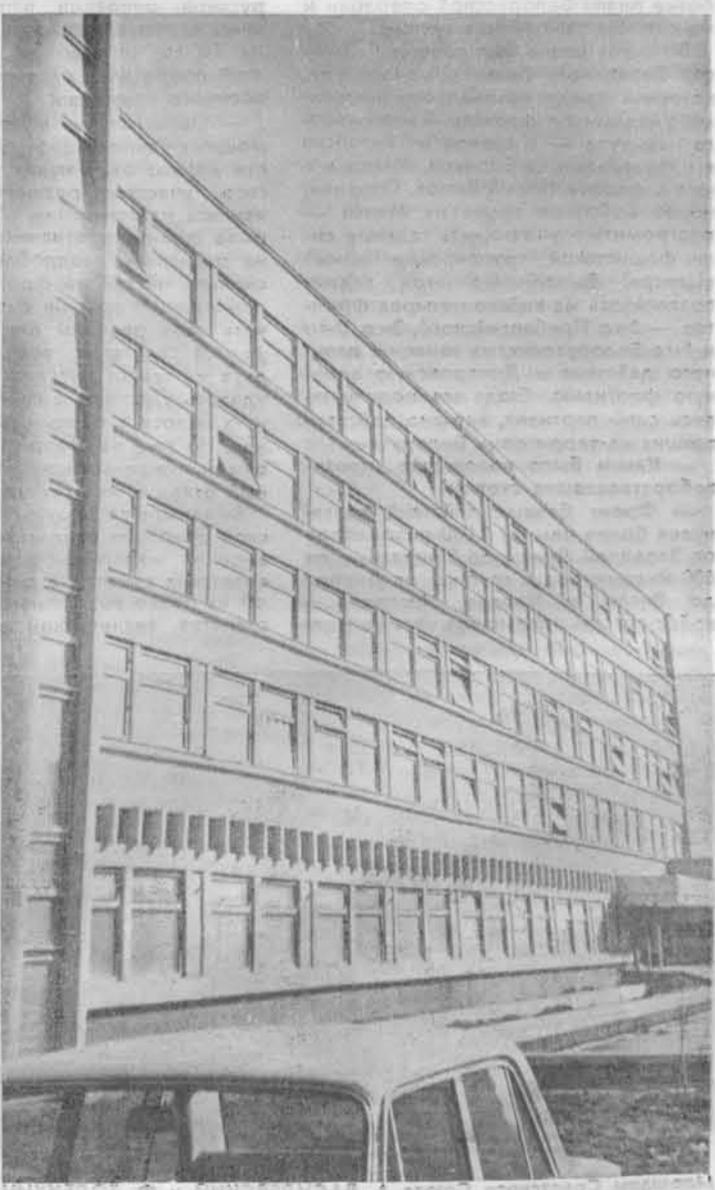
УТАЙМАВАННЕ ВЫПАРЭННЯЎ

Пары фарбавальнікаў з сухільных камер заводаў больш не будуць трапляць у атмасферу. Яны адводзяцца ў спецыяльнае прыстасаванне і спалываюцца там разам з газам.

Такі спосаб барацьбы з забруджваннем навакольнага асяроддзя вынайшлі супрацоўнікі спецыяльнага канструктарскага бюро № 3 Міністэрства аўтамабільнай прамысловасці ССРС. Укараненне новаўвядзення значна палепшыла санітарна-гігіенічныя ўмовы працы на Мінскім аўтамабільным заводзе. Утрыманне пароў фарбавальнікаў у павяці зменшылася ў сто разоў. Акрамя таго, дасягнута 20-працэнтная эканомія газу.

Канструктары прапанавалі яшчэ адзін, тэрмакаталітычны, спосаб барацьбы з забруджваннем павяці — адна частка пароў спалываецца разам з тэхналагічным палівам, а другая ачышчаецца каталізатарам.

У цэху афарбоўкі і металапакрыццяў Мінскага аўтазавода пушчана ў эксплуатацыю комплексная лінія афарбоўкі платформы машын. Яна забеспечана новым абсталяваннем для далейшага пароў растваральнікаў па абодвух спосабах. Падрыхтаваны праекты такіх устаноў для прадпрыемстваў Мінска, Магілёва, Гродна, а таксама для шэрагу заводаў Расійскай Федэрацыі, Украіны, Латвіі і Грузіі.

Інстытут тэхнічнай кібернетыкі АН БССР. Фота Г. ЛІХТАРОВІЧА.

На трактарным заводзе дзейнічае эфектыўная сістэма кіра-

ПРИБЛИЖАЕТСЯ тридцатилетие с того памятного времени, когда Советская Армия, нанеся врагу сокрушительные удары, начала одну из крупнейших операций Великой Отечественной войны и всей второй мировой войны — Белорусскую стратегическую наступательную операцию, носившую в планирующих документах военного времени наименование «Багратион». На вопросы корреспондента Белорусского телеграфного агентства отвечает Маршал Советского Союза **А. ВАСИЛЕВСКИЙ**, осуществлявший в то время координацию действий 3-го Белорусского и 1-го Прибалтийского фронтов.

лиона человек, на участке было сконцентрировано свыше 60 тысяч орудий и минометов, 7,5 тысячи танков, более 9 тысяч самолетов.
23—24 июня советские войска пошли в наступление. В течение первых двух дней оборона противника оказалась прорванной на пяти участках. К исходу 28 июня общая ширина полосы прорыва превысила 500 километров. Войска углубились во вражеское расположение на 100—150 километров. Были освобождены Витебск, Орша, Могилев, Бобруйск.
Противник спешно предпринимал меры, чтобы как-то снизить темпы нашего наступления. С 25 июня по 16 июля в Белоруссию прибыло 15 новых немецких дивизий и 2 бригады.

ОПЕРАЦИЯ «БАГРАТИОН»

— Начиная с весны 1944 года, войска четырех фронтов, нацеленных на запад, тщательно готовились к решительному броску. Летом 1944 года Советской Армии предстояло не только завершить изгнание врага из пределов нашей Родины, но и приступить к освобождению народов Европы от гитлеризма. Именно в это время, в период с июня 1944 года по май 1945-го, были проведены такие классические операции гигантского масштаба, как Белорусская, Львовско-Сандомирская, Яско-Кишиневская, Висло-Одерская, Берлинская, Пражская и многие другие. Началом же в этой цепи героических побед Советских Вооруженных Сил над врагом стала Белорусская стратегическая наступательная операция.

— Александр Михайлович, расскажите о работе над планом Белорусской операции.

— Фашистская Германия в то время все еще оставалась сильным и опасным противником. Но, как я уже сказал, к исходу третьего года войны мы не только одержали блестящие победы на фронтах, но и создали благоприятные условия для разработки и осуществления новых наступательных операций. К этому времени возросла мощь нашей военной экономики, которая позволила советскому народу в достаточном количестве снабжать фронты вооружением, боевой техникой, боеприпасами. Все это позволило Верховному Главнокомандованию приступить к разработке плана Белорусской операции и на летнюю кампанию в целом.

В основу плана был положен замысел Верховного Главнокомандования, которым предусматривалось мощными ударами по флангам Белорусского фронта — с севера от Витебска в направлении на Борисов, Минск и с юга с фронта Новый Быхов, Озаричи, через Бобруйск также на Минск — разгромить и уничтожить главные силы фашистской группировки армий «Центр». Выполнение этой задачи возлагалось на войска четырех фронтов — 1-го Прибалтийского, 3-го, 2-го и 1-го Белорусских, на авиацию дальнего действия и Днепровскую военную флотилию. Сюда же подключались силы партизан, активно действовавших на территории Белоруссии.

— Каким было положение противоборствовавших сторон?

— Фронт боевых действий растянулся более чем на 1 000 километров от Западной Двины до Припяти и до 600 километров в глубину от Днепра до Вислы и Нарва. Численность войск сторон превышала четыре мил-

Гитлер сместил командующего группой армий «Центр» генерал-фельдмаршала Буша, назначив на этот пост генерал-фельдмаршала Моделя. Но ничто уже не могло спасти оккупантов. 3 июля войска 3-го и 1-го Белорусских фронтов освободили Минск, а восточнее его окружили вражескую группировку численностью сто тысяч солдат и офицеров. 11 июля эта группировка была полностью ликвидирована. В середине июля наши войска вплотную подошли к государственной границе с Польшей.

— Взаимодействие советских войск с белорусскими партизанами было предусмотрено в плане операции «Багратион». Расскажите, пожалуйста, об этом подробнее.

— В то время как войска готовились к предстоящим боям, в полной боевой готовности находились и белорусские партизаны. План их действий, разработанный Белорусским штабом партизанского движения, был согласован с командованием наступавших в Белоруссии фронтов. Действиями партизан предусматривались в первую очередь диверсии на железнодорожных магистралях. Так с 20 по 23 июня они провели массовую диверсию. Только за одну ночь на 20 июня было подорвано 40 тысяч рельсов и полностью выведены из строя на несколько дней важнейшие железнодорожные коммуникации. Части и соединения фронтов имели тесные контакты с партизанскими отрядами.

— Александр Михайлович, о Белорусской операции написано много книг, научных исследований. Не смогли бы вы коротко сказать о вкладе этой операции в развитие советского военного искусства?

— Организация и осуществление мощных ударов одновременно на шести далеко отстоявших один от другого участках различных фронтов явились классическим образцом прорыва фронта противника. Его оборона оказалась раздробленной на несколько частей на фронте в 500 километров. И враг не смог сосредоточить свои резервы для парирования ударов советских войск. Только на двух из шести участков гитлеровцам удалось удержать в своих руках главную полосу в первый день наступления. Но уже на второй и третий день они вынуждены были начать поспешный отход и на этих направлениях.

Выдающиеся результаты Белорусской операции свидетельствовали о высоких морально-боевых качествах советских войск, а в данном случае и об их резко возросшем военном мастерстве, технической оснащенности.

ЗОЛОТЫЕ ЗВЕЗДЫ ГЕРОЕВ

40 лет назад, 16 апреля 1934 года, Постановлением ЦИК СССР было учреждено звание Героя Советского Союза. С тех пор этой высокой награды удостоено более двенадцати тысяч граждан Советского Союза и других стран.

В феврале 1934 года советский пароход «Челюскин», раздавленный мощными льдами Чукотского моря, пошел ко дну. Под открытым небом осталось более сотни людей, среди которых находились старики, женщины, дети. Из корабельных запасов спасти удалось лишь немного продуктов, медикаментов и теплой одежды. А пустынный берег был очень далеко. На близкую помощь надеяться не приходилось.

Зарубежные газеты предвещали очередную катастрофу в Арктике. И когда гибель потерпевших кораблекрушение казалась уже неизбежной, весь мир облетела обнадеживающая весть. Семерка советских пилотов, подняв по приказу Правительственной комиссии свои крылатые машины в воздух, направилась на спасение погибающих. Лететь пришлось неизведанными сверхдальними по тем временам маршрутами, что уже само по себе было сопряжено с большим риском. Но семерка отважных не дрогнула. Летчики совершили, казалось бы, невозможное, посадив машины в торосистых льдах. За несколько рейсов они переправили на Большую землю всех пассажиров и экипаж «Челюскина», совершив настоящий подвиг.

А 16 апреля 1934 года Центральный Исполнительный Комитет СССР учредил звание Героя Советского Союза. Семи отважным летчикам, участвовавшим в спасении челюскинцев, — Сигизмунду Леваневскому, Анатолию Ляпидевскому, Василию Молокову, Николаю Каманину, Маврикию Слепневу, Михаилу Водопьянову и Ивану Доронинову первым была присвоена эта высокая степень отличия. На их гимнастерках рядом с орденами Ленина заблестели пятиконечные золотые звезды.

С тех пор минуло немало лет. Поистине массовым стал героизм советских людей в годы Великой Отечественной войны. Подвиги советских патриотов в жестокой битве с фашизмом не были самоцелью или случайным явлением. Они явились результатом воспитания граждан первого в мире социалистического государства в духе беззаветной преданности коммунистическим идеалам и любви к Родине. Только за подвиги при форсировании Днепра свыше тысяч солдат, сержантов, офицеров и генералов были удостоены высшей степени отличия. Всего же за годы войны этим высоким званием отмечено более одиннадцати с половиной тысяч воинов, партизан и подпольщиков. 110 человек награждены Золотой Звездой дважды. Третье Героями Советского Союза стали прославленные мастера воздушных атак Александр Покрышкин и Иван Кожедуб, а также легендарный Маршал Советского Союза Семен Буденный. Грудь выдающегося советского военачальника Маршала

ГЛАЗАМИ ЗАРУБЕЖНОЙ ПРЕССЫ

ПЕСНЬ СИБИРИ

АНТОЛОГИЯ, ВЫШЕДШАЯ В БУДАПЕШТЕ

В 1972 году Союз писателей СССР пригласил литераторов из социалистических стран принять участие в Днях советской литературы на Тюменщине. В составе венгерской делегации, посетившей этот богатый нефтью и природным газом край, была известная поэтесса и переводчица Анна Бедэ.

Невысокая, застенчивая, миловидная Аннушка, как ее ласково называли участники поездки, прибыла в нашу страну за две недели до начала далекого путешествия. И приехала она раньше потому, что хотела встретиться в Москве и Ленинграде с теми советскими учеными, которые занимаются фольклором народов Сибири. Ей необходимо было уточнить некоторые вопросы в связи с работой над антологией народного творчества. Ее интересовали малочисленные народности, сохранившие свои традиции и обычаи, живущие на необозримых просторах нашей Родины. Она привезла с собой огромную папку, битком набитую подлинниками, подстрочниками и уже готовыми переводами.

Я тогда поразился ее энтузиазму, страстному увлечению, с каким она по крупицам собирала материал для своей будущей антологии. Сколько сил, сколько энергии затратила эта хрупкая женщина, чтобы сделать действительно уникальную книгу! Пришлось переписываться с учеными Москвы, Ленинграда, Варшавы, Лейпцига, Нью-Йорка, Токио, просмотреть груды архивных материалов, изучить труды венгерских исследователей Сибири XIX и XX веков.

И вот книга передо мной. Будапештское издательство «Эуропа» в конце 1973 года выпустило в свет антологию народной поэзии коренного населения Сибири под названием «Гремите, барабаны шаманов».

В этой объемистой, изданной большим для Венгрии тиражом, прекрасно оформленной и отпечатанной в лучшей типографии книге собраны наиболее харак-

терные, яркие песни, легенды, заклинания в отличных переводах Анны Бедэ. Венгерский читатель может познакомиться с творчеством народностей, которые до Великой Октябрьской социалистической революции были обречены царизмом на вымирание и которые теперь в великой семье народов Советского Союза строят свою счастливую жизнь. Строят ее там, где сегодня на просторах тайги и тундры добывают нефть, газ и алмазы, вырабатывают электроэнергию и ценную древесину, бьют пушного зверя, ловят рыбу, пасут стада оленей, где растут новые города и рабочие поселки.

В стихотворном наследии манси, ханты, ненцев, селькупов, эвексов, хакасов, тувинцев, бурят, якутов, юкагиров, чукчей, эскимосов, нанайцев, ульчи и других, в их обрядовых, любовных песнях, мифах, легендах, заклинаниях раскрывается самобытный мир этих древних обитателей Сибири. В жизни народов тайги и тундры почти нет такого обычая, такого верования, которое не нашло бы своего отражения в фольклоре, не было бы связано с их праздниками, церемониями, обрядами. Эти праздничные обряды хранят и поныне поэзию, эпiku, драму, возвышенное и сатирическое. И как же велика заслуга Анны Бедэ, что все эти ценности народного творчества во всю мощь зазвучали на венгерском языке, зазвучали в той же тональности, в том же музыкальном ритме!

Во время поездки по тюменскому краю поэтесса встречалась с ханты и манси, самими близкими родственниками венгров по языку, и на этих встречах не только читала, но и пела им по-венгерски их «Песню о старике-сказителе», «О сошедшем с неба медведе», «Песню дедушки Антона». Ритм венгерского перевода, мелодия были понятны всем, кто ее слушал.

И. САЛИМОН.

Маршалы Советского Союза **А. ВАСИЛЕВСКИЙ** и **Ф. ТОЛБУХИН**, руководившие всеми операциями при освобождении Севастополя, на главном командном пункте.

Советского Союза Георгия Жукова украшают четыре Золотых Звезды.

Летчик-истребитель Алексей Маресьев, оставшись в результате тяжелого ранения без обеих ног, нашел в себе силы и мужество вернуться в строй и вновь участвовать в боях, сбивая вражеские самолеты. Снайпер Людмила Павличенко уничтожила в минувшую войну свыше трехсот гитлеровцев. Не дрогнул на допросе перед фашистскими палачами пехотинец Юрий Смирнов, заживо распятый на кресте.

Легендарная выдержка героев-панфиловцев, не отступивших перед танковой лавиной, поистине беспримерна: ведь на каждого бойца приходилось почти по три бронированных машины.

Многие советские воины повторили подвиги Александра Матросова, закрывшего своим телом амбразуру фашистского дзота, и Николая Гастелло, направившего свой пылающий бомбардировщик на вражескую колонну с живой силой и техникой. Танкист Вальдемар Шаландин до последнего дыхания вел по врагу огонь, находясь в пылающем танке.

Навсегда останутся в памяти людей подвиги героев-партизан: Зои Космодемьянской, Александра Чекалина, Елизаветы Чайкиной. Незабываемы имена отважных комсомольцев Олега Кошевого, Сергея Тюленина, Любови Шевцовой и других героев Краснодона.

А юные пионеры по праву гордятся своими сверстниками: Леней Голиковым, Валей Котик, Зиной Портновой, Маратом Казеем и Борей Цариковым... Все они удостоены высокого звания за подвиги, которые по плечу далеко не каждому взрослому.

Среди воинов, награжденных Золотой Звездой Героя, представители всех народов нашей страны. Этой высокой чести удостоены и представители зарубежных стран, сражавшиеся против фашизма плечом к плечу с со-

ветскими воинами. Это словак Ян Налепка, болгарин Волкан Горанов, поляк Юлиуш Гюбнер, француз Альберт Марсель, итальянец Примо Джибелли, немец Фриц Шменкель и другие. К славной семье Героев Советского Союза принадлежат видные партийные и государственные деятели Фидель Кастро, Янош Кадар, Людвик Свобода...

Золотыми звездами увенчаны знамена Москвы, Ленинграда, Волгограда, Киева, Севастополя, Одессы, Новороссийска, Керчи и Бреста. Ими отмечен коллективный подвиг всех защитников городов-героев во время Великой Отечественной войны.

В послевоенное время мир явился свидетелем начавшегося штурма космоса. Первым в просторы Вселенной шагнул Юрий Гагарин. Он явился родоначальником славной семьи советских героев-космонавтов.

Могучий отряд Героев Советского Союза непрерывно растет. В послевоенное время его пополнили летчики-испытатели Валентин Ковалев, Георгий Мосолов, Владимир Ильюшин и другие. Широко известны подвиги покорителей океанских глубин — членов экипажей атомных подводных лодок, совершивших немало дальних походов.

Мужеством и отвагой этих самоотверженных людей гордятся все советские люди. Именами героев в наши дни названы многие улицы, города, поселки, дворцы культуры, парки, производственные бригады, пионерские отряды, океанские суда. Наиболее отличившиеся в боях с фашизмом воины-герои навечно зачислены в списки воинских подразделений. Многим из них на родине установлены памятники, бронзовые бюсты и мемориальные доски.

Подвиги лучших сынов и дочерей земли советской живут в благодарной памяти народа.

Юрий БАРАНОВ.

Сям'я САВІЦКІХ на прагулцы.

Фота Я. КОКТЫША.

«БЫЦЬ ПАДОБНЫМІ НА ВАС»

Разагрэтая сонцам бяроза раняла празрыстыя кроплі. Уверсе быў зламаны сук, і бярозавы сок сцякаў па доўгіх тонкіх галінках. Пад дрэвам чарнела мокрая плямка—сок зноў ухадзіў у зямлю. Пётр Савіцкі спыніўся каля бярозы, падставіў далоні і доўга стаяў так, прыслухоўваючыся, як падалі частыя важкія кроплі. Зямля. Вясна. Бяроза. Сок. Сум. Шчасце. Кроплі, як думкі. Думкі вярталі ў нядаўна перажытае, калі і гэтыя бярозы і хваёвы лес можна было ўбачыць хіба ў сне.

Аднойчы каля савецкага пасольства ў горадзе Нджамена Пётр Антонавіч убачыў выстаўку фатаграфій, прысланую Агенцтвам друку Навіны. На адным са здымкаў—Мінск, знаёмая вуліца ў раёне Зялёнага Луга. Здаецца, вось там, за паваротам, школа, у якую ходзіць сын Валерка. Гэта было нібы прывітанне з Радзімы. Цэлы дзень быў прызняты настрой.

...Тамара і Пётр Савіцкія—урачы. У Афрыку паехалі ў 1971 годзе па дагавору, заключанаму Дзяржаўным камітэтам па эканамічных сувязях з урадам Рэспублікі Чад. Пра краіну, што размясцілася ў самым цэнтры кантынента і якую называюць яго сэрцам, ведалі нямога. Чад усяго за дзесяць год да гэтага заваяваў незалежнасць. Савецкі Саюз прадаставіў яму крэдыт, пасылае на работу сваіх спецыялістаў. За гады каланіяльнага рабства толькі два мясцовыя жыхары атрымалі вышэйшую медыцынскую адукацыю. Чад яшчэ вельмі бедная краіна, але яна на шляху прагрэсу, і спыніць яго ўжо немагчыма.

...Самым цяжкім быў для іх першы год. Не хапала медыкаментаў, перавязачных матэрыялаў, змучвала непрывычная спякота. А як сабраць анамнез, як лячыць хворага, які ведае толькі мову свайго невялічкага племені? Тут не выручае і французская мова, якую старанна вывучалі перад ад'ездам. Праўда, нашы ўрачы вельмі хутка навучыліся разумець слова «баліць» у любым вымаўленні. Іх пачалі пазнаваць на вуліцы, і тады яшчэ здалёк чулася: «Банжур, доктор!» Адночы на базары да Пятра Антонавіча падыйшоў стары афрыканец, у худой чорнай рукаві ён працягаў тры яйкі.

— Гэта вам падарунак,—пакланіўся стары.

Савіцкі сумеўся. «Дзякую,—сказаў ён разгублена.—Але вам гэтыя яйкі патрэбны больш. Купіце сабе за іх лякарства. Калі вы зусім паправіцеся, гэта будзе мне найбольшым падарункам».

Афрыканцы даяралі нашым урачам, ведалі, што яны гатовы ехаць да хворага ў любы канец горада, у любы час. Ведалі яны і тое, што савецкія ўрачы ніколі не бралі грошай за свае візіты.

Савіцкія працавалі ў цэнтральным шпіталі горада Нджамена. Тамара Аляксандраўна—педыятрам, Пётр Антонавіч загадваў туберкулёзным аддзяленнем. Доктар адзін, а ў аддзяленні 150 ложкаў. Па начах, у час дзжжурстваў, ён абслугоўваў і іншыя аддзяленні. Урачу ў тых умовах патрэбны ўніверсальныя веды. Тэрапеўт адначасова і рэнтгенолаг і кардыёлаг, павінен ведаць інфекцыйныя захворванні, з ў неабходным выпадку трэба ўмець зрабіць аперацыю.

Неацэннымі памочнікамі Савіцкіх у нязвыклых і часам складаных умо-

вах, у тым мностве самых розных спраў, што прыходзілася выконваць штодзень, былі мясцовыя інфірм'еры (сярэдні медыцынскі персанал). На-шых урачоў здзіўляла хуткасць і дакладнасць, з якімі выконваліся ўсе іх назначэнні хворым.

У апошнія гады ў Чадзе з'явіліся і свае ўрачэбныя кадры. У асноўным гэта юнакі, якія заканчвалі вышэйшыя навучальныя ўстановы ў Савецкім Саюзе, ГДР і іншых сацыялістычных краінах. Былі ўрачы-афрыканцы і ў тым шпіталі, дзе працаваў Пётр Антонавіч. Часам яны збіраліся разам, кансультаваліся, ставілі дыягназ, назначалі лячэнне. А калі хворы папраўляўся—гэта была іх агульная радасць.

— Перад самым нашым ад'ездам на Радзіму ў Чад прыбыло папаўненне—дзеваць маладых урачоў-афрыканцаў. Медыцынскія інстытуты яны заканчвалі ў Ленінградзе і Сімферопалі,—расказаў Пётр Антонавіч.—Было ў нас з імі некалькі сустрэч. Здаецца мне, што гэта добрыя спецыялісты, ды і людзі цікавыя, адукаваныя, інтэлігентныя. Яны ўдзячны нашай дзяржаве і за тыя веды, што атрымалі, і за «маральнае далучэнне», як яны казалі, да новага жыцця.

Цікавае да нашага жыцця, да ўсяго, што датычыць Савецкага Саюза, у Чадзе вялікая. Там ведаюць, што ў Савецкай краіне бясплатнае навучанне і лячэнне, што іх рэспубліцы і іншым краінам, якія сталі на шлях развіцця, мы аказваем эканамічную дапамогу. Савецкія кінафільмы ідуць у Чадзе заўсёды пры поўных залах, а нашы мультыплікацыйныя фільмы выклікаюць амаль дзіўнае захапленне. У школьных праграмах ёсць руская мова, вывучаецца яна як абавязковая замежная.

— Год таму назад мой інфірм'ер Алі Дэркімба паляцеў ў Савецкі Саюз на святкаванні Першага мая, — успамінае Пётр Антонавіч. — Іх дзегіца пабывала ў Маскве, Валгаградзе, Кіеве. Дамоў Алі вярнуўся шчаслівы. «Нам яшчэ многа трэба зрабіць, каб быць падобнымі на вас,—гаварыў ён.—Але мы ведаем, з каго браць прыклад, ведаем, у каго вучыцца».

Прайшло ўжо тры месяцы, як Савіцкія вярнуліся ў Беларусь. Пётр Антонавіч працуе намеснікам галоўнага ўрача ў адной з мінскіх паліклінік. Тамара Аляксандраўна—у Дзіцячым хірургічным цэнтры. Ці часта ўспамінаюць яны Чад, людзей, якія былі там з імі побач?

— Вельмі часта,—ківае Пётр Антонавіч.—Я раскажу вам, як мы пакідалі Афрыку. Дзень ад'езду прызначылі на нядзелю. Цэлы тыдзень стаяла яснае, бязвоблачнае надвор'е. А ў нядзелю—пылавая бора. Праз тыдзень паўтарылася тое ж самае. Сябры жартавалі: «Зямля Чада не хоча з вамі развітвацца». А нам, прызначаюць, і самім было крышачку сумна. Гэта краіна экзатычнай прыроды, цікавых людзей, складаных сацыяльных адносін ніколі ўжо не будзе нам чужой. Мы аддалі ёй і яе народу частку свайго сэрца.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

«Голас Радзімы»

№ 15 (1328)

Мінск, Ленінскі праспект у веснавы дзень.

Уладзімір КЛІШЭВІЧ

РАДЗІМА

Не красавала радасцю і смехам
Сатканая з крыніц празрыстых мова.
Бяда і боль разносіліся рэхам,
У песнях суму выплаканым словам.

Сыноў тваіх людзьмі не лічылі,
Не раз жывых гублялася цяргенне...
Драўляны крыж быў сведкам на магіле
Ад мук жыцця апошняга збавення.

Святлом Кастрычнік асвятці прасторы,
Дзе каркі гнулі змучаныя ўчора.
Жыццё нанова дружна закіпела.

І не адзін к нам пасланец заехаў
Вучыцца шчасцю, радаснаму смеху,
Каб пазіраць у будучае смела.

БЕЛАРУСКІЯ ПАРТЫЗАНЫ

Геройска біліся яны —
Палкі жытнёвых ніў.
З вінтовак лес у час вайны
Па ворагу паліў.

ТРЫЯЛЕТ

Цвітуць ружовыя надзеі,
Пакуль іх старасць не спаткае.
Як кветка ў полі веснавага,
Цвітуць ружовыя надзеі.

Чакае доля ўсіх такая —
Ніхто ў жыцці не маладзее.
Цвітуць ружовыя надзеі,
Пакуль іх старасць не спаткае.
ЗША.

Пішучы землякі

**

Над Нёманам і над палескім краем
Вясновай птушкай, думка, праляці.
Калі б не ты, Радзіма дарагая,
Які б быў сэнс жывога у жыцці!

Калосіцца на нівах буіна жыта,
Трымціць, як шкло, вады азёрнай
гладзь.
Буслы за ўсё, што цяжка перажыта,
Вачыма слёз у возера глядзяць.

Цвітуць лугі, плывуць між кветак рэкі,
Вясёлыя песні радуюцца ўсе.
Будзь, родны край, ты бласлаўлён
навекі

Пад ясным небам у жывой красе.

Мы за мяжою радасці не маем.
Цвіці ярчай, чароўная, цвіці.
Калі б не ты, Радзіма дарагая,
Які б быў сэнс жывога у жыцці!

**

Дзень да даху зарніцу клоніць,
Першы промень туман прадрэў.
Калытамі тапталі коні
Сакавітасць вясновых траў.

Пакуль раніцай хлеб замесцяць
і накрывуць ў чаканні дзяду—
я, бывала, пад гукі песень
Успамінаў карункі вяжу.

Певень раннюю песню заводзіць,
Прывітацца к акну падышоў.
Сняцца дні залатыя Валодзі,
Родных ніў адліваецца шоўк,

А тут, у пасёлку Акцябрскім, нас затрымае памяць Фёклы Якаўлеўны Кругловай, затрымае, а потым павядзе па другому кругу пакут—у суседнюю вёску Рудню. Бо двойчы ў той дзень забівалі гэтую жанчыну, а яна засталася жыць, амаль што адна з цэлай тысячы... Цяпер ёй шасцьдзесят пяць гадоў.

«...У мяне раненыя, у маім доме, ляжалі. Партизаны. Ну, стаў калавур тут, ля нас. Партизаны ўжо гавораць: «Ты знаеш што...». Ага, ляцеў самалёт тут вось, на Бунёў, забраў гэтых раненых. Ну мне і сказалі: «Ты глядзі, атрад выбіраецца, і ты за атрадам едзь, бо цябе разарвуць, як прыйдуць гэтыя немцы». Ну, а я так думаю: «Як жа пайду за імі, куды я пайду? Тут, кажуць, абнялі нас кругом, ацапілі...» Ну, я не пайшла з імі ды астасяся дома.

Я не на гэтым месцы жыла—проціў завода жыла. Дык я выбегла ў гэты завод і ў дымавую трубу палезла. Ну, палезла я, там сядзяць нашыя мужчыны, у трубе ў той, чатыры чалавекі. Дажа адзін партизан быў, а тры такіх было. Муж мой на фронце, а дзяцей у мяне не было—дык я адна. Я ў тую дымавую трубу. Пасядзела я там, і прыходзіць праўда, сусед. Грыб яго звалі. Прыходзіць ды гаворыць: «Вы, гаворыць, вылазьце адсюль, немцы ахвішкі кідаюць і давацьмуць, гэта, нам чай і хлеб. Павылазьце, бо такія яны добрыя, гавораць, закурыць даюць. Вылазьце адсюль». Гэтыя мужчыны ўзялі і вылезлі. Пайшлі яны, а іх там забралі ды ў клуб...

Я сядзела, сядзела ў той дымавой трубе, а далей, думаю, пайду я перабяруся ўжо ў свой сарай. А нашы рабочыя сарайчыкі ўсе ў рад былі за заводам. Як я ўжо к гэтаму сараю падыйшла, так і немцы ўжо там, тавар прыгналі і паставілі. Між тых сараяў, цэлы табун. Ага, дык я думаю: «Пайду я стану каля гэтых кароў, што яны прыгналі». А там ужо чатыры мужчыны стаяць, што тыя каровы глядзяць. Дык я думаю: «І я паганю гэтыя каровы. Што б хаця мяне не ўбілі, што б яны мяне не пазналі, што я гэтае хаты хадзяйка». Бо яны пыталі многа ў каго і ў мяне таксама пыталі: «Вы не бачылі хадзяйка васьм гэтае хаты?» Гэта калі я бегла ў завод хавацца. Дык я сказала: «Яна пайшла ўжо, гэтая хадзяйка, ужо няма яе». А тут я сама іду. Бо страшна ў той трубе, думаю, прыйдуць немцы, бомбу якую кінучу, узарвуць гэты завод—і я тут пагінула. Так хоць дзе пагіну, дык будзе хаця слабадней, а то ў гэтым залезе...

Пайшла я ў сарай свой—немец! Толькі я ў сарай, ногу на бервяно паставіла лезці на вышку, захавацца ад іх, а немец—ка мне! Дык я ўжо за гэтую сваю кароўку, выгнала яе і стала ля тавару, думаю, мо ён мяне не пазнае, дык і я паганю гэтыя каровы. У Глуск яны іх гналі. Але немцы падыйшлі, забралі мяне і пагналі перад сабою.

Я думаю, куды ж яны мяне гоняць. Прышлі ў клуб і загналі мяне туды. Ну ў клубе мы сядзім, сядзім.

ПЫТАННЕ: — А колькі вас было ў тым клубе?

— Сто дзевяноста. Гэта мужчыны так лічылі.

Я ўжо ўзяла і кажу:
— Бабы, тут немцы нас пабіюць.
— Ой, не!

І Грыб гэты самы, што вызываў нас з трубы, тут ужо быў запёрты. Я і кажу:
— Яшчэ гэты Грыб прыходзіў быў, і сына сваёго вызваў, і нас павызываў адтуль.

Дык ён кажа:
— Не бойся, твай муж на фронце. Сказалі, што ў каторых на фронце—тых не будуць расстрэльваць. Толькі партизанскіх сямей будуць. Будзе сабранне.

Ну, чакаем таго сабрання, калі яно будзе... Вот ужо пяць часоў, а няма таго сабрання. А немцы ляжаць усе на адкосах жалезнай дарогі. І аўтаматы дзяржаць на гэты клуб. Дык мы во глядзім, глядзім у вокны, а яны ляжаць. З чарапамі.. Тут у іх белая нешта такое, і вось тут такія нейкія нашыўкі, і такія во бутылчкі на баках, жоўценкія, як чацвяртушкі, былі. Яны бутылчакі па гэтым клубе—шах! Клуб і загарэўся наш! Ніякага сабрання няма! Знадворку запалілі нас. Вот узялі так, пырснулі на гэты клуб, і гэты клуб пайшоў гарэць. І вот адзін наш, ён у канторы работаў бухгалцерам, дык ён у акно, у раму як даў і вылецеў з сынама. Сын быў роўны з ім. І яшчэ жанчына. Нас пяць душ выскочыла. Ага, дык яны, як ляцелі цераз гэтае акно, дык немцы па іх вочарадз выпусцілі—тыя, што ля жалезнай дарогі ляжалі. Яны беглі ўсе, як гусі якія, ключом, так яны ўсе і паляглі, гэтыя людзі. А я ззаду ў акно выпала, і тут канаўка ж была, і кусцікі былі такія. А пад акном вада, а зверху снег. Дык я як ляцела ў канаўку — і ўпала. І ляжала ў гэтай канаўцы. Каб на мяне гэты агонь быў у клубе, вечер, дык я б згарэла, усё роўна згарэла б у той канаўцы, але вечер кленіў туды, на склады, склады таксама гарэлі. Дык я і астасяся.

А далей ляжала, ляжала, гэтыя ўжо

людзі пішчаць, выюць... Даходзілі ўжо. Ой, на розныя галасы, не можна!.. Вот ужо зноў мяне пачало калаціць!.. Крычалі людзі на розныя галасы... Так ужо, гэта, у тым клубе».

Пра самыя жудасныя хвіліны людзі з вогненых вёсак найчасцей гавораць адной-дзвюма фразамі: «Пішчаць, выюць...» Тут усё ў адно спяклося: і людскія крыкі, і трэск пажару, і брэх аўчарак...

Ці, раптам, пра тое ж:
«Тыя людзі як заплакалі! Усялякімі галаскамі, як пчолы».

Ці яшчэ як... І замаўкае чалавек. Тут ужо перапытваць, распытваць не будзеш. Толькі — доўгая паўза (як спазма), толькі вочы і твар чалавека, якога нанова пеканула памяць, а ён яшчэ і прабачэння просіць: «Вот ужо зноў мяне пачало калаціць!»
«...Я ляжала, ляжала дый думаю... Пай-

— Дзе ў вас такі мужчына е, што ён можа па-нямецку гаварыць?

Вызваюць па імені, па фаміліі таго ўжо мужчыну. Падыйшоў гэты мужчына, з немца нешта сказаў па-нямецку, а потым так яго ўзяў пад паху ды паставіў ракам. Немца таго. Дзед, а такі, знаеце, крэпкі! Дык яны: «А-ла-ла-ла!» А іх тры немцы каля хаты было, каля нашай. Патрулёў, што нас пільнавалі па падвоканем. О, ляццяць гэтыя немцы і таго дзеда ўзялі і забілі.

— Давайце другога, які можа па-нямецку гаварыць.

Вызвалі другога. Той — таксама, яшчэ ў старую вайну, быў у Германіі. Той гаварыў, гаварыў, дык яму трах! — пулю ў лоб.

Вот тады ўжо мужчыны ламанулі ў дзверы!.. Каб яны тады ламанулі, калі ён таго немца ракам паставіў, ды вывацілі гэтыя вінтоўкі! Калі б яны зналі, што іх гэтак мала!.. Дык мужчыны ламанулі, і пяць чалавек выскочыла і жывыя астасяся. Па полі паляцелі.

— Бярыце салому, кладзецце касцёр. Гэтыя звозчыкі — яны ж падчыняліся, ведаеце, са страху, — сюды наклалі саломы, і ў гэтае памяшканне і ў тое. А тады: — Выдзірайце вокны!

Яны выдзеллі, сталы, дзверы пакідалі на салому.

— Запальвайце і кідайце ў яму!

Ён думае, а мо там людзі е, каб ета ўжо там пазадыхаліся. Асмальваецца на тых вярчач саломе, а дым да нас не заходзіць. З ямы ўсё на хату выходзіць. І вот яны запалілі гэты касцёр...

Мы сядзім, сядзім усю ноч, а тут яны ракетамі свецяць—відна там у нас у яме, хоць іголькі збірай, такая відната. Што нам, бедным, рабіць? Божа мой мілы!.. Яны запалілі, мы чуем, што страху ўпала. Але гэта не наша — гэта пажарная, а наш агонь узяў і патух...»

А побач, у пажарнай, адбывалася тое самае... У той пажарнай, і яшчэ ў двух дамах у Рудні, і яшчэ ў дзсятках, а потым у сотнях іншых вёсак Беларусі... Страшна перамянацца такіх лічбы, бо за кожнай з іх — чалавек і яго сям'я, яго маці, яго дзеці, брацікі, сёстры. Бо за кожнай — невымерны чалавечы жах, боль. Іх сотні тысяч — тых, хто ўжо ніколі не раскажа, за якіх раскажваюць вось гэтыя людзі, вельмі і вельмі нямногія. А ў кожнага з тысяч загінуўшых было гэта, было так, і яшчэ, магчыма, страшней, і ўжо не змогуць жывыя ўзяць на сябе хоць бы частку тых пакут...

Пажарная стаяла недалёка ад калгаснай канцылярый, дзе схавалася пад падлогу Фёкла Якаўлеўна Круглова, і вось што рабілася ў той пажарнай. Жыве ў новай, адбудаванай Рудні жанчына, якая і была там, у тыя страшныя гадзіны і хвіліны.

Ганна Іосіфаўна ГОШКА, пяцьдзесят гадоў:

«...Нас паставілі прама ў шэрэнгу, на калхозным двары. Тады гэтых мужчын аддзельна. Тады за гэтыя мужчын — раз, пагналі ад нас зусім, пагналі ў канюшно. А нас у пажарную набілі, бітком набілі. Пальца не ўсунуць туды. Загналі нас і паставілі немца над намі. Тых ужо мужчын ганяюць, бяруць па дзсятку і вядуць у другі сарай. З аднаго сараю ў другі вядуць... Немец сядзіць. І паставілі на лаўках кулямёт, — прама сюды ў дзверы!.. Дык мы сядзім ужо ў гэтай самай... Там не сядзец — там не было як сядзец, там паздушваліся ўжо... А я на самых дзвярах. А са мной маленькая сястрычка. Я яе дзяржала з сабой на руках. Так сціснулі...»

Праўда, я ўсё бачыла, як тых мужчын наў вадзілі. Тады мужчыны бачаць, што іх расстрэльваюць, і яны прама як выйдуць — дык і ў ход! Уцякаюць. Адзін у нас калека быў, культавы, дык немец гэта яго лупіць-лупіць!.. Каторых назад пазаганялі, а каторыя па полі пабеглі, уцяклі.

Тады жанчына да гэтага немца:
— Пан, што гэта нас — будуць страляць?

Дык ён адразу памхнуў. Нейкі немец быў, чорт яго... А потым:
— Не, матка, не, не, не!..

Ужо здагадаўся, мабыць, што людзі будуць уцякаць, ці чорт яго ведае...

А бабы гэтыя галосіць, крычаць. А гэтых мужчын ужо як пабілі, дык сталі там па вулах чым-та ліць. І ўжо раптам загарэўся той сарай. Тады яны ўсе сюды, к нам. Падыходзяць. Былі там, праўда, і паліцаі. Са Смыковіч тут у нас адзін такі, чорт яго... Дык адна жанчына ў яе пытаецца:

— Андрэчка, што гэта нам будзе?

— Нічога не будзе вам!—так гэты паліцэйскі.

Праўда, ён за сваю матку, і той, другі паліцэйскі, таксама забралі сваіх з хлява і з сабой павялі.

А нас, шасціраіх дзевак і адну жанчыну, якая была ў нас дэпутатам, павялі ў пустую хату. І іх прышло з намі тры немцы. Два, а трэці ззаду ішоў. Ну, мы ідзем туды... Гаварылі, што яны здзекуюцца з дзяўчат. Ну, мы ідзем, і пазіраліся, каб не такімі маладымі здаваліся...

А той жанчыне, дэпутату, ён паказвае: «Садзіся!» Яна, праўда, не хоча садзіцца. Яна і сюды і туды, гэтая баба. А ўсе астатнія пуськавалі: о божа, праўда, шчаюцца са сваімі! А гэтай жаншыне яны далі сюды ў затылак, так зразу яна скончылася. А я ўзяла і ўпала зразу на падлогу. Адстралялі нас і пайшлі абраць на. Другіх прыгналі. У трэцюю вочарадз ужо я пачула—сястрычка мая ідзе. Яна ўжо так плача: відна ж ёй—я на версе ла... Забілі ўжо ў трэцюю вочарадз... Тады я ўжо ляжала, чакала, не ведаю—чаго... І тут ужо столькі набілілі. А потым—раз!—вокны павыбівалі і з кулямёта давалі сюды біць. Ну, усё роўна мяне нідзе не папала, толькі мне тупа смальнула, руку і рукаў прасмаліла. Людзі так ужо стогнуць! А я думаю, што мне рабіць,—ці мне вылазіць? Я думаю, нідзе на свеце нікрга няма. І відна было, як Акцябр гарэў. Дык думалася, што ўжо ўсё...»

РАЗДЗЕЛЫ З КНІГІ

ду я ў Рудню, там жа ў мяне знаёмія, мяне хто скрые. Ці мо там жывыя людзі засталіся...

Усталая я. Каб дзе кот, ці які верабей, ці што на свеце — усё, гэта, такая цішыня... А можа я толькі адна на свеце астасяся?.. Дык я думаю — няхай гэтыя немцы ці прыстрэляць мяне, ці што ўжо... Бо як я буду жыць адна на свеце?..

Такое дзеецца, што чалавек ужо не верыць, што гэта толькі тут: мабыць усюды, на ўсім свеце! І куды ні кінецца — сапраўды, тое ж усюды: сцяна з агню, са смерці...

«...А далей думаю: пайду я ў Рудню. Ні немцаў, нікога няма. Ужо ўсе паехалі адсюля, з Акцябра,— запалілі і паехалі. Іду я туды цераз поле, уся мокрая, хустка мая астасяся ў клубе, астасяся галошы мае з валенцаў у клубе, а гэта срае работы валенцы, дык яны ў вадзе расцягліся... З мяне пара ідзе ўжо, такая пара ідзе з мяне, усё роўна як з-пад воўны, як дым. Дык я думаю, мо я гару дзе, мо дзе ўпала на мяне гэта, галуза гэтая, з клуба. Я і так, і кругом сябе — не, нічога нямашака! Прышла я туды без хусткі. Толькі я прышла, пад нейкі падыйшла сарайчык, і там маленькая хатка з краю. І стаю. Чую — крык... Такі крык там, што, божа мілы, які крык! А яны ўжо з таго канца ўзялі, і адтуль, і гоняць ужо на гэты канец пад саўхоз. Гоняць ужо гэтыя людзей, бабаў усіх. І самалёты сталі па зямлі страчыць. Я стаю пад гэтым хляўком, а далей, думаю, пагляджу, што яны тут робяць, што такі крык. Толькі я голаў тых з-за вугла, а немец якраз глянуў сюды, калі я зірнула. Дык ён ка мне ляціць: «А-а-а!» Як стаў мяне прыкладам! Шчоку рассек, і губу ўсю парасякаў, і зубы мае адзін за адзін заходзяць. Поўны рот крыві. Я ўжо вазьму так гэтую кроў, выграбу рукамі — ой, каб хаця дыхнуць!..

І пагналі мяне ў калхозную канцылярый. Дык гэтыя людзі рудзенскія таксама кажуць, як у нас казалі, што немцы будуць выбіраць: каторыя партизаны — расстрэльваць, а такіх будуць выпускаяць.

Дык я кажу:

— Мае вы бабкі, ужо ў нас, кажу, зрабілі сабранне, ні аднае, кажу, няма. Усе, кажу, пагаралі ўжо, канчаюцца там людзі. Ужо каторыя пішчаць, гавару, даходзяць, так што, кажу, не беспакойцеся, усім будзе адно.

Ну, і там нас дзяржалі, дзяржалі. Раней узяліся за мужчынаў, за тых, што ў другім будынку былі. У аднаго паліцэйскага немцы пытаюць:

Ну, пабілі мужчын, а тады скамандавалі возчыкам — мы ўсё чуем:

— Знімайце казачынікі, валенцы новыя і галошы новыя, і шапкі.

І знімаю яны з пабітых шапкі і гэтыя казачынікі, наклалі тры вазы.

А далей давай нас... Паставілі, прывезлі яшчэ і паставілі на яшчэ пулямёт. На скрыню, што бульбу возяць. Прыдзе немец, вухне якіх, значыцца, душы тры, чатыры, пяць—сколькі ён адсюль вухне. Хто ж гэта хоча ідці пад расстрэл? Ну, матка, гэта, забірае сваіх, сем'ю ахватае і падае, бо яны крычаць: «Падайце!» Матка сваіх дзяцей, якая там радная,— абнімуцца і падаюць. І яны з пулямёта строчаць... Я ўсё так ззаду стаяла, не выходзіла, ага. Так усё бачаць, глядзяць у акно, кажуць: «Вунь мая дочка гарыць і ўнукі гараць!..» І вы скажэце,—каб хто заплакаў, ці што на свеце... Вот яны так тут расстрэльваюць, а тут калхозная пажарная была. Дык там мужчыны сядзяць. Жанчын аддзельна замыкалі, адных, а мужчын аддзельна. Такіх хлапцоў, што большыя, дык туды, а малыя, дык з намі былі. Многа ж бежанцаў было з усіх... Дажа каторыя з Бабруйска былі. Гэта ж ехалі сюды на схованьне, дзе партизаны жывуць. Ну, вот яны і папрыяжджалі...

Ужо асталося нас толькі сем чалавек,—усіх павыпіхалі. У палу шчэлі вялікія. Я гэта прышла ды рукі ў шчэлі ўсадыла, ды раз — падняла гэта памасніцу.

— Бабы, сюды, — гавару.

І сама ўжо ў яме. Етыя бабы ўсе і ўбеглі ў яму.

Прышоў немец па нас ужо, па астальных, а мы закрыліся, у яме ў гэтай. Па астальных прышоў, а нас ні аднае душы няма. Гэтыя дзеці ў яме... Божа мілы, — нарабілі крыву там. Еты немец адкрыў яму і прыкладам:

— Вылазьце!

Не хочучь. Хто хоча пад пулю лезці?

Крычаць.

— Вылазьце!

Не хочучь, ага. Ён гэтым прыкладам у галовы біць. Вот і сталі вылазіць. Каторыя не можа выйсці на двор, дык тут, над гэтай ямай, і папрыстрэльвалі, гэтых бабаў.

А я, і яшчэ тут адна — у Рудні яна, і цяпер жыве, ага. У яе была дзевачка, такая маленькая яшчэ, паўтара года. І мы ўзялі падлезлі далей сюды, пад брус. Я ўжо ўся ў крыві была, у пяску была, твар — у пясок, каб нам не кашлянуць... Вот мы ляжым ужо, нам чуваць — яма адкрытая, а яны ўжо ўсунулі галовы сюды, паглядалі, ці можа яшчэ хто ёсць. Не відна ўжо, цёмна. Толькі месяц свяціў — добра помню. Дык яны паглядзелі, ды тады на звозчыкаў на гэтых гавараць:

3 ПЕСНЯЙ У ВЯЛІКІМ ПАХОДЗЕ

МІКОЛУ ХВЕДАРОВІЧУ — 70 год

любві да свайго народа, да свайй зямлі, да свайй Радзімы дапамагла паэту пранесці на працягу амаль паўстагоддзя сваю мужную, жыццярэдасную і жыццесцявяджальную песню. І цяпер, падсумоўваючы вялікую частку пройдзенага ім жыццёвага і творчага шляху з усімі яго здабыткамі і стратамі, Мікола Хведаровіч мае права сказаць: «Песня, ты мяне не падвяла!»

Вясковы хлопец з Капыля, ён прыйшоў у літаратуру ў сярэдзіне 20-х гадоў. Яго раннія вершы былі прасякнуты адчуваннем свежасці ўспрыняцця новага жыцця, адкрытага Вялікім Кастрычнікам, светлым аптымізмам і рамантычнай верай у сацыялістычную будучыню.

Належачы сам да таго ж пакалення, які добра памятаю маладога, кучаравага, неспакойнага і ўсмешлівага студэнта рабфака, вершы якога пачалі друкавацца на старонках газет і часопісаў. Было гэта ў 1926 годзе. А праз колькі гадоў выйшла і

першая кніжка паэта «Настроі». І хаця былі ў той кніжцы і пэўныя ўплывы іншых паэтаў, скажам, Чарота, Ясеніна, але было ў ёй асноўнае — уласны паэтычны голас, дыханне таго бурнага часу, які прыйшоў на змену старому і абудзіў да жыцця новыя творчыя сілы.

Высокая грамадзянская, прынцыповая партыйнасць былі неад'емнай рысай і творчасці і грамадскай дзейнасці М. Хведаровіча. Ён часта ездзіў па рэспубліцы, прапагандаваў беларускае мастацкае слова, удзельнічаў у творчых паездках па Сярэдняй Азіі, Грузіі, быў дэлегатам і з'езда пісьменнікаў СССР, праводзіў вялікую работу па выхаванню маладых літаратараў, загадваючы кабінетам рабочага аўтара пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі.

Лірычная паэзія М. Хведаровіча, умудронага вялікім жыццёвым вопытам, напоўнена адчуваннем хараства жыцця і стваральнай працы савецкага народа, прыга-

жосці роднай зямлі, узнёслай накіраванасцю ў будучыню. У зборніках «Златы лістапад» (1957), «Перазвон бароў» (1961), «Зоркі на камені» (1969) голас яго набывае большую сталасць і мужнасць, большую выразнасць.

Апроч таго, паэт многа піша для дзяцей. За гэты час выйшла некалькі яго кніжак вершаў для юных чытачоў. Плённа працуе М. Хведаровіч і ў галіне мемуарнай літаратуры. Выйшлі ўжо два выданні яго кнігі ўспамінаў «Памятныя сустрэчы».

М. Хведаровіч даў беларускаму чытачу зборнік вершаў класіка венгерскай паэзіі Шандара Пецэфі «Ліра і меч», разам з аўтарам гэтых радкоў пераклаў светна вядомы твор грузінскай паэзіі «Віцязь у тыгравай шкурцы» Шата Руставелі і шмат іншых паэтаў братніх літаратур.

Міколу Хведаровічу семдзесят гадоў. Але ў яго вершах па-ранейшаму — кіпучая энергія, маладое пачуццё, светлы аптымізм.

Алесь ЗВОНАК.

КНІГІ — ПЕРАМОЖЦЫ КОНКУРСУ

Падведзены вынікі Усеаюзнага конкурсу на лепшае мастацкае афармленне і паліграфічнае выкананне выданняў выпуску 1973 года.

Дыпламам I ступені ўзнагароджаны трохтомнік Л. Брэжнева «Ленінскім курсам» (выдавецтва «Беларусь», мастак І. Славянін, мастацкі рэдактар Г. Малышаў). За высокі ўзровень мастацкага афармлення і паліграфічнага выканання кніга М. Гусоўскага «Паэма пра зубра» таксама адзначана дыпламам I ступені (выдавецтва «Мастацкая літаратура», мастак А. Кашчурэвіч).

Дыпламам II ступені за якаснае паліграфічнае выкананне ўзнагароджаны VII і IX тамы БелСЭ.

Дыпламы III ступені атрымалі выдавецтва «Беларусь» за зборнік «У сусор'і роўных» і кнігу Э. Злотніка «Ангіяграфічная дыягностыка сасудзістых пашкоджанняў і пухлін галаўнога мозгу», выдавецтва «Народная асвета» — за падручнікі для пачатковых класаў «Беларуская мова» і «Буквар», выдавецтва «Вышэйшая школа» — за падручнік для вышэйшых навучальных устаноў «Кліматычныя рэсурсы Беларусі і выкарыстанне іх у сельскай гаспадарцы».

СУЧАСНАЯ КАЗКА

Жанр казкі, народжаны дзяцінствам чалавецтва, — нязменны спадарожнік дзяцінства чалавека. Да казкі звярталіся многія пісьменнікі свету, папулярны гэты жанр і ў беларускай літаратуры. Сярод аўтараў-казачнікаў імёны Я. Коласа, З. Бядулі, У. Дубоўкі, А. Якімовіча, М. Танка.

У трыдзевятым царстве, у трыдзевятым гасударстве жылі-былі... Магічныя словы, якія ўтаймоўваюць заўзятых свавольнікаў і запальваюць цікаўны агеньчык у дзіцячых вачах. Героі аповесці-казкі беларускага пісьменніка Леаніда Прокшы «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінкі» не з трыдзевятага царства. Нездзе на Палессі жылі-былі дзед з бабай. Хата іх стаяла пасярод лесу. Дзед быў лесніком, а баба гаспадарыла дома. Аднойчы ўзялася баба абіраць бульбу, і раптам адна з бульбінак загарварыла чалавечым голасам:

— Не распранай мяне, бабуля. Мне вельмі не хочацца трапляць у чыгунку. Так з'явіўся на свет маленькі хлопчык Бульбінка. Як і належыць сапраўднаму казачнаму хлопчыку, ён не затрымаўся ў лесніковай хаце, а скіраваўся ў падарожжа, дзе яго чакалі самыя незвычайныя прыгоды. Некаторыя з іх знаёмы чытачам «Голасу Радзімы» па

маляваных «Прыгодах хлопчыка Бульбінкі», што на працягу 1965—67 гадоў друкаваліся на восьмай старонцы газеты. Гэтыя фрагменты ляглі ў аснову цікавай кніжкі для дзяцей, якую ў мінулым годзе выпусціла выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Адметная асаблівасць казкі Л. Прокшы ў тым, што, змясціўшы хлопчыка Бульбінку ў сённяшні дзень, аўтар малое яго незвычайныя прыгоды ў аднаведнасці з магчымасцямі гэтага дня, цалкам адмовіўшыся ад вобразаў і прадметаў, якія часам механічна пераносыцца з традыцыйных казак у сучасныя. Цяпер дзіця, пражыўшы на свеце пяць год, дакладна ведае, што няма ні вядзьмарак, ні чараўнікоў, ні дываноў-самалётаў, а калі яны былі, то вельмі даўно. Навошта дыван-самалёт, калі і рэактыўны развівае дастатковую хуткасць? Таму Бульбінка карыстаецца сучаснымі відамі транспарту — аўтамабілем, караблём, цягніком. Дарэчы, маршрут яго падарожжа таксама дастаткова сучасны: Італія, Францыя, ФРГ. А замест добрых чараўнікоў у чыжурку хвіліну казачнаму хлопчыку дапамагаюць верныя сябры.

«Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінкі» ўжо атрымалі прызнанне. Новая казка Леаніда Прокшы на рускай мове выйшла ў маскоўскім выдавецтве «Детская литература». А нядаўна з Бульбінкай пазнаёміла сваіх маленькіх гледачоў і Беларускае тэлебачанне.

Т. РЭУТОВІЧ.

ДЛЯ БУДУЧАГА МУЗЕЯ

Рэдкія фатаграфіі, першыя навуковыя выданні, што сталі бібліяграфічнай рэдкасцю, дакументы паўвекавой даўнасці — такія першыя экспанаты, адабраныя для музея гісторыі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Леніна.

Гісторыя ўніверсітэта, першай буйной вышэйшай навучальнай установы Савецкай Беларусі, непарыўна звязана з гісторыяй беларускага народа. У 1922 годзе праўленне ўніверсітэта выдала першую брашуру «Белдзяржуніверсітэт за 1921—1922 акадэмічны год». Гэта разгорнутая справаздача была адпраўлена ў Маскву У. І. Леніну. Фотакопія тытульнага ліста з даравальным надпісам стане экспанатам музея.

У экспазіцыю музея ўключаюцца многія экспанаты выстаўкі, якая была адкрыта да 50-годдзя ўніверсітэта, і сотні новых дакументаў і матэрыялаў, знойдзеных у архівах Беларусі і Масквы. Гэта — кадры даваеннай кінахронікі, фотаздымкі студэнцкіх год народных пісьменнікаў Беларусі К. Крапівы, П. Броўкі, акадэміка АН БССР А. Саўчанкі, фанэграмы выступлення студэнтаў, вучоных, выкладчыкаў, дакументы, звязаныя з імёнамі В. Кнорына, У. Пічэты, з выкладчыцкай дзейнасцю ў даваенныя гады будучага Маршала Савецкага Саюза Г. Жукава. Вялікі раздзел будзе прысвечан баявым подзвігам студэнтаў і выкладчыкаў у дні Вялікай Айчыннай вайны.

Матэрыялы новага музея раскажуць аб рабоце вучоных БДУ ў розных галінах ведаў, аб дзейнасці беларускіх паэтаў і празаікаў, спецыялістаў народнай гаспадаркі і культуры — выхаванцаў Белдзяржуніверсітэта.

СВЯТА МАСТАЦТВА І ДРУЖБЫ

3 2 па 11 красавіка ў СССР праходзілі Дні польскай культуры. Свята мастацтва і дружбы, прысвечанае 30-годдзю Польскай Народнай Рэспублікі, урачыста адкрылася ў Маскве, у Крэмлёўскім Палацы з'ездаў, а затым шырокая праграма Дзён польскай культуры ахапіла ўсе саюзныя рэспублікі. Беларусь, суседка Польшчы, стала адным з цэнтраў правядзення свята польскай культуры.

Новым фільмам «Жамчужына ў кароне» пачаўся ў Мінску шырокі паказ польскіх кінакарцін. На экраны кінааўтараў, палацаў культуры, клубаў Беларусі дэманстраваліся лепшыя мастацкія стужкі вытворчасці студый ПНР: «Попел і алмаз», «Колеры барацьбы», «Чырвоная рабіна», «Польскі альбом» і іншыя, а таксама дакументальныя і навукова-папулярныя фільмы.

На сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР у спектаклях «Чыо-Чыо-Сан» і «Аіда» выступілі салісты Вроцлаўскай оперы Марыя Лукасік і Генрык Траяноўскі. Плённае творчае супрацоўніцтва звязвае гэтыя два тэатральныя калектывы. У адпаведнасці з заключаным дагаворам яны абменьваюцца салістамі, дэлегацыямі. У сёлетнім юбілейным для Польскай Народнай Рэспублікі годзе беларускі тэатр паказаў оперу С. Манюшкі «Галья», у пастаноўцы якой прыме ўдзел мастацкі кіраўнік Вроцлаўскай оперы Валяслаў Янкоўскі.

— Дні польскай культуры, — сказала Міра Зімінска-Сыгетынска, дырэктар і мастацкі кіраўнік ансамбля пес-

ні і танца «Мазоўшэ», — вялікае свята для нас, і мы шчаслівыя, што прынялі ў ім удзел. Гэта ўжо шосты прыезд нашага ансамбля ў Савецкі Саюз. Кожная новая сустрэча з савецкімі людзьмі прыносіць многа радасці, паважлівае колькасць сяброў. З вялікім поспехам прайшло выступленне папулярнага ансамбля ў сталіцы Беларусі.

Цёпла прымалі аматары эстраднай музыкі канцэрты Кракаўскага вакальна-інструментальнага ансамбля, якія адбыліся ў Мінску і Гродна. Найбольшы поспех выпаў на долю вядомай спявачкі, лаўрэата міжнароднага конкурсу ў Сопале Эвы Дэмарчык.

У Гродна польскія артысты наведвалі Дом-музей Элізы Ажэшкі.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрылася выстаўка драўляных скульптур польскага народнага ўмельца Яна Грачэка. Творчасць мадэльшчыка ліцейнага цеха трактарнага завода «Урсус», які ўвесь вольны час аддае любімай мастацтву, прадстаўлена галерэяй скульптурных партрэтаў. Героі яго твораў — таварышы па рабоце, варша-

вяне, польскія паэты і вучоныя.

Хлебам-соллю сустрэлі брацтане на пагранічным Варшаўскім мосце артыстаў самадзейнага ансамбля песні і танца прафсаюза металістаў з горада Мельцы — «Жэшавацэ». Польскія народныя песні і танцы ў выкананні самадзейных артыстаў, якія далі вялікі канцэрт у клубе электрамеханічнага завода, прынеслі сапраўднае задавальненне гледачам.

Ансамбль «Жэшавацэ» выступіў таксама ў Віцебску і Наваполацку.

З выпадку Дзён польскай культуры Генеральнае консульства Польскай Народнай Рэспублікі ў Мінску наладзіла прыём, на якім прысутнічалі кіраўнікі партыі і ўрада Беларусі, дзеячы навукі і культуры, актывісты Беларускага аддзялення таварыства савецка-польскай дружбы.

На прыёме Генеральны консул ПНР у Мінску А. Валяшак уручыў медалі «За заслугі ў галіне польскай культуры» групе дзеячаў беларускай культуры, якія адзначаны гэтымі ўзнагародамі за актыўны ўдзел у рабоце па ўмацаванню дружбы і супрацоўніцтва ў развіцці культуры братніх народаў.

Малдаўскі танец «Хора» ў выкананні танцавальнага калектыву «Крыжачок» Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Леніна.

НАДВЯЧОРКАМ

У ЛЕСЕ

У лесе за Вялікім Лугам у мяне яшчэ з мінулага года прыкметана невялікая палянка. Карагодом стаяць навокал маладыя беластвольныя бярозкі і цёмна-зялёныя ялінкі. Паглыбленне на сярэдзіне паляны цяпер да краёў запоўнена ледзяной вадой, на люстраной паверхні якой адбіваюцца недалёкія дрэвы і воблачнае неба.

На ўскрайку стаіць агромністы зацішны вільгаці. Раскладваю на ім ахапкі яловых галінак і застаюся тут амаль непрыкметным назіральнікам.

Вечарэе. Хаця ўвесь дзень і быў пахмурным, к вечару ўсё ж неба праяснілася і выглянула сонца. На палянку далятаюць з блізкіх вёсак галасы людзей, брэх сабак, рокат матораў.

Лес перапоўнен гукамі. Дразды расселіся на некалькіх бярозках і «абмяркоўваюць» свае жыццёвыя праблемы. Над гала-

вой часта пралятаюць невялікія чародкі шпакоў, якія ўладкоўваюцца на начлег у густых галінах елак. На Хлебнай гары чуецца бясконцае «ку-ку». Дзесьці ў глыбіні лесу спрабуе буркатаць вяхір. А з Казінага балота, за кіламетр адсюль, даносіцца прызыўнае краканне дзікіх качак.

Паволі насоўваецца змярканне. Птушыны гоман слабее. У наступаючай цішыні над лесам нечакана чуюцца галасы гусей, якія вымушаюць мяне ўскочыць. Як шкада, што не прыхапіў з дому бінокль!

Павольна іду вакол паляны, каб крыху размяцца. Спыняюся ля схіленай бярозкі і злёгка кранаю яе ствол. Бярозка шапоча тонкімі галінкамі ў густых каралях набракаючых пупышак. З-за маленькіх ялінак, што растуць паблізу, узлятае цецяррук і імгненна знікае за дрэвамі, за ім — другі.

Увагу маю прыцягвае невялікі, моцна схуднелы за зіму барсук, увесь у касмылях зляцаванай поўсці, які з'яўляецца на супрацьлеглым баку паляны. Ён паволі набліжаецца да запоўненай вадой невялікай яміны ад выкарчаванага пня, на паверхні якой густа плаваюць цёмна-шэрыя камякі жабурыння, сквапна накідаецца на жабурынне і з чаўканнем есць. Гэта ўсяго за які дзесятак крокаў ад мяне. Гучна пляскаю ў далоні. Барсук фыркае і, нязграбна куляючыся, шыбуе ўглыб лесу.

Паступова галасы лесу моўкнуць, настае поўная цішыня, яе толькі зрэдку парушаюць качкі на Казіным балоце.

Выцягваю з кішэні драўляны манок і некалькі разоў кракаю. Дзвюма хвілінамі пазней над палянкай, ціха пераклікаючыся, пралятаюць дзве крыжанкі. Затым праносіцца чародка чыр-

коў. Крыжанкі з шумам селі спачатку на суседняй палянцы, а затым перабіраюцца да вадзі, яны плаваюць крокаў за трыццаць ад маёй схованкі. Качкі мяне не заўважаюць, і я спакойна люблю імі. Неспадзявана пад локцем з трэскам ламаецца сухая галінка. Качка са спалоханым крыкам узлятае і робіць некалькі кругоў над палянкай, запрашаючы сябра ляцець за ёй. Але ён толькі выцягнуў шыю і насцярожана паглядае ў мой бок.

Неўзабаве качкі адлятаюць, а мяне прымушае сядзець на месцы знаёмае ледзь чутнае цысканне. Першы вальдшнеп плаўна праплывае над вершалінамі бярозак. Насцярожана чакаю яшчэ некалькі хвілін. Нездзе ўдалечыні раз-пораз пралятаюць вальдшнепы, але паблізу пакуль што не з'яўляецца ні адзін. І раптам краем вуха лаўлю дзесьці ў сябе за пля-

чыма цысканне. І вось ужо над самай галавой чуваць глухавага «квох-квох» і зноў «цсс». Ускідаю галаву і паспяваю разгледзець залаціста-гнядое шлюбнае ўбранне даўганосага жыхара лясных гушчароў.

Цямнее. Некалькі разоў над палянай бязгучным ценем праслізгае буйная сава. У паветры, насычаным водарам веснавога лесу, зрэдку яшчэ чуюцца галасы вальдшнепаў, але саміх птушак ужо нельга разгледзець. У думках зазначаю, што за апошнія гады колькасць лясной дзічыны прыкметна ўзраста. Пэўна, у нейкай меры гэта вынік забароны вясенняга палявання.

А. БАЯРОВІЧ.

Мінскі раён.

НА ЗДЫМКАХ: цвіце сонтрава; буслы прыляцелі.
Фота Г. ЛІХТАРОВІЧА і П. СІДАРЭНкі.

ПОМНІКІ БЕЛАРУСКАЙ АРХІТЭКТУРЫ

Усе больш-менш буйныя паселішчы Беларусі ў мінулым мелі пэўнае гандлёвае значэнне. Таму гандлёвая плошча яшчэ ў старажытна-рускі час займала важнае становішча ў горадзе, утвараючы разам з замкам яго цэнтр.

Кожны горад меў свой «слой» купецтва. Найбольш заможныя з гандляроў будавалі на плошчы крамы. Спачатку гэта былі разрозненныя пабудовы, але паступова, у сувязі з невялікімі памерамі сярэднявечных гарадоў, ростам гандлю, нарэшце, горадабудаўнічымі патрабаваннямі, асобныя крамы пачалі аб'ядноўвацца ў комплексы. Прыкладна такім шляхам складалася

адзін з вельмі цікавых тыпаў беларускіх грамадзянскіх пабудов — гандлёвыя рады. У XVI—XIX стагоддзях яны, як правіла, займаюць цэнтральнае становішча ў горадзе і нярэдка складаюць ансамбль з ратушай.

На Беларусі былі пашыраны два тыпы гандлёвых радоў. Першы з іх уяўляе замкнёную кампазіцыю з вялікім унутраным дваром. Для другога тыпу характэрна рашэнне будынка працяглым прамавугольным у плане корпусам, нярэдка з праездам у сярэдняй частцы. Будынак падзяляўся папярочнымі сценамі на шэраг адсекаў, ці ячэек. Кожная з ячэек складалася з двух па-

мяшканняў: гандлёвага і складскага. Важнае палажэнне гандлёвых радоў у горадзе вызначыла манументальны характар іх архітэктуры. Асабліва ўвага надавалася вонкаваму дэкаратыўнаму афармленню фасадаў. Амаль нязменным «атрыбутам» гандлёвых радоў была арачная галерэя, якая апярэзвала будынак па перыметры, што надавала яму строга рытм і ўзмацняла манументальнасць мастацкага вобраза.

Ю. ЯКІМОВІЧ,
архітэктар.

НА ЗДЫМКУ: гандлёвыя рады ў Пружаннах, пабудаваныя ў XIX стагоддзі.
Фота Г. ЛІХТАРОВІЧА.

ІЗАТОПЫ СЛУЖАЦЬ АРХЕОЛАГАМ

На Валынскім умацаванні Брэсцкай крэпасці археолагі выявілі старажытнае гарадзішча. Унікальныя драўляныя пабудовы XIII стагоддзя закансерваваны. На думку спецыялістаў, выяўлена толькі невялікая частка старажытнага паселішча. Але ў якім напрамку трэба далей весці раскопкі? Адказаць на гэта пытанне ар-

хеолагам дапамагаюць радыеактыўныя ізатопы.

...Побач з павецію, якая накрывае раскапаннае гарадзішча, стаяць машыны. Гудзе рухавічок, па селектарнай сувязі даюцца каманды. На прыборным шчытку загарваюцца лямпачкі, самапісы вычэрчваюць мудрагелістую лінію.

— Па заказе археолагаў, — гаворыць інжынер Беларускага дзяржаўнага інстытута інжынерных даследаванняў С. Палішчун, — мы даследуем грунт пры дапамозе станцыі «Пенекар». Раней геалагаразведчыя работы вяліся метадам бу-

рэння. Іх кошт быў даволі высокі. Мы выкарыстоўваем радыеактыўны метад, які павышае эфектыўнасць работ у некалькі разоў. Метад вельмі просты: гідраўлічная ўстаноўка ўціскае ў зямлю 25-метровую штангу, на канцы якой устаноўлены прыбор з радыеактыўнымі ізатопамі. Вось яны і паведваюць даныя аб шчыльнасці і вільготнасці глебы, аб'ёмнай вазе пароды. Супаставіўшы іх, вучоныя змогуць атрымаць адказы на многія пытанні.

Навэйшыя навуковыя адкрыцці служаць вывучэнню старажытнасці.

СПОРТ

ГОСЦІ ПЕРАМАГЛІ

У Мінскім палацы воднага спорту адбыўся традыцыйны матч плыўцоў СССР і ГДР.

Плыўцы абедзвюх каманд трывалі замацаваліся на вядучых ролях у Еўропе. Іх прозвішчы значацца ў спісах алімпійскіх і сусветных чэмпіёнаў і прызёраў, сярод першынстваў, у табліцы рэкордаў свету і Еўропы... Прычым дванаццаць разоў сусветныя рэкорды былі пабіты менавіта на падобных сустрэчах.

Матч стаў традыцыйным. Да гэтага часу плыўцы СССР і ГДР сустракаліся дванаццаць разоў. І агульны лік быў на карысць нашай каманды — 8:4. Савецкія спартсмены за гэты дванаццаць турніраў абнавілі 48 нацыянальных рэкордаў, плыўцы ГДР — 50. Варта адзначыць, што сем рэкордаў СССР былі адначасова і вышэйшымі сусветнымі дасягненнямі, як і пяць рэкордаў ГДР.

Сярод удзельнікаў матча сусветны рэкардсмен і двухразовы алімпійскі чэмпіён Раланд Матэс, рэкардсмены

ГУМАР

З пасажырскага карабля, пацяраўшага аварыю ў адкрытым моры, выратаваліся на маленькім бязлюдным востраве дзве пасажыркы — англічанка з Лондана і шатландка з Глазга. Праз некалькі дзён у іх скончылася ежа і не засталася ніякіх шансаў на выратаванне.

— Здаецца, нас чакае галодная смерць, — сумна сказала англічанка.

— А ў мяне да таго ж прапаў і зваротны білет, — усхлінула шатландка.

У паліцэйскім камісарыяце: — Я прышоў паведаміць, што прапала мая жонка.

— Запоўніце гэты бланк і апішыце яе прыкметы.

— Добра, але пры адной умове: калі знойдзеце яе, не паказвайце ёй гэты бланк.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. № 530.